

MORGENSALMER

Liv og lys

For skoler og kirker i Svendborg provsti

Gud ske tak og lov! Vi så dejligt sov, barnet lå med varme kind på puden.
Nu som fuglen frisk! Rask som havets fisk! Morgensolen titter gennem ruden.

SALMESANGSPROJEKT 2018

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Projektets 3 faser	4
Elevopgave og fotokonkurrence	4

Formål	5
Kompetancemål, færdigheds- og vidensmål	5
Salmesangsfinalen onsdag d. 7. marts 2018.	5

Baggrundsartikler til læreren

Hvorfor synge morgensalmer med børn?	6
Sang i kirke, skole og kultur	8
Bernhard Severin Ingemann	13

Salmer

I Østen stiger solen op	15
Gud ske tak og lov	16
Morgenstund har guld i mund	17
Solen begynder at gløde	18

Versgennemgang, baggrund og indhold

I Østen stiger solen op	20
Gud ske tak og lov	22
Morgenstund har guld i mund	24
Solen begynder at gløde	25

Elevtekst

Morgenstund har guld i mund	27
Solopgangs-Selfie (opgavebeskrivelse til eleven)	28

Kildeliste	29
----------------------	----

Indspilning af lydfiler: *Povl Christian Balslev, organist ved Vor Frue Kirke i Svendborg*

Grafisk tilrettelæggelse: *Jeanette Thorup*

Forord

Hvorfor synge salmer med børn?

Sang er en urgammel menneskelig aktivitet og en del af mange religioners praksis. Salmesangsprojektet Morgensalmer: Liv og Lys introducerer elverene for salmer i Det gamle- og i Det nye Testamente og eksempler på salmesang som den har lydt gennem kirkens historie.

Salmesangsprojektets fire morgensalmer giver både eleverne viden om ældre og nyere salmers tekstindhold og melodier, og de behandler et for menneskelivet velkendt tema i et kristent perspektiv: At stå foran en ny og ubrugt dag med dens udfordringer, dens glæder og sorger.

Ingemanns morgensalmer har træk til fælles med det børneliv og den verden, der er elevernes i år 2018. Samtidig er salmerne en kilde til forståelse af datidens børneliv. Deres indhold og tilblivelse giver et historisk indblik i nogle af de ændringer i børns hverdag og livsvilkår, der er sket siden slutningen af 1700 tallet og frem til i dag, særligt på forsorgsområdet.

Morgensalmer og morgensang er endvidere en vigtig del af den danske skoletradition og er en af de lange tråde i børneliv fra middelalderen og frem til i dag.

Finalens fællessang har til hensigt at give eleverne oplevelsen af at de kan synge med god intonation og klang. Morgensalmerne er i dansk musiktradition ikke bare en del af kirkens liv men og også en del af dansk kulturliv. Morgensalmerne indgår både historisk og aktuelt alle de mange steder, hvor der synges morgensang – til sølvbryllup, i filmselskaber, på offentlige og private arbejdspladser, skoler, foreninger og mange andre steder.

Projektets 3 faser

Projektet retter sig mod 4. og 5. klassetrin.

Vi forestiller os at der arbejdes med salmerne i tre faser:

1. fase

Der arbejdes med salmerne i klassen i et eller flere fag. Som hjælp til dette arbejde findes salmerne indspillet i både vokal og instrumental version.

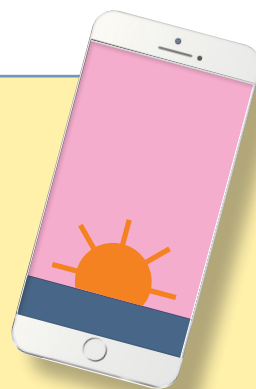
2. fase

Den lokale kirke inddrages. Måske besøger klassen kirken og får sognepræst, organist eller sognemedhjælper til at fortælle om salmerne, eller I inviterer dem på besøg i klassen. Husk at lave aftalen i god tid.

3. fase

Alle klasser i provstiet, der har arbejdet med salmesangsprojektet, mødes til finaledag onsdag d. 7. marts 2018. I år afvikles salmesangsfinalen i samarbejde med Forsorgsmuseet i Svendborg.

Elevopgave og fotokonkurrence: Solopgangs-Selfie

Temaet for årets salmesangsprojekt er Morgensalmer – Liv og lys.

Elevteksten handler om, hvordan netop det tidspunkt på døgnet, hvor dagen gryr og vi måske er så heldige at se solen stå op, gennem tiderne har haft en helt særlig betydning i salmedigtningen.

Elevproduktet i dette undervisningsforløb er, at tage et selvportræt med en solopgang som baggrund. Det skal være en solopgang eleven selv har oplevet, måske på vej til skole. Januar og februar kan byde på de smukkeste solopgange! Med denne lille konkurrence lægger vi op til, at alle elever skærper deres opmærksomhed omkring lyset og himlens farvespil, som salmedigtere har forsøgt at beskrive med ord.

Eleverne skal give selvportrættet en titel. Vi lægger op til at eleverne henter inspiration til titlen i de 4 morgensalmer, der indgår i projektet.

Solopgangs-selfien indsendes til Mai Bjerregaard på mail: maib@km.dk senest d. 1. marts 2018 kl. 12.00.

VINDEREN KÅRES TIL SALMESANGSFINALEN DEN 7. MARTS 2018.

Formål

Salmesangsprojektet sigter mod at udvikle elevernes kulturelle identitet. Projektet skal fremme elevernes indlevelsessevne og deres æstetiske, etiske og historiske forståelse af morgensalmer- og sange som kulturbærende tradition.

Kompetenceområder, færdigheds- og vidensmål

Salmesangsprojekt 2018 tilgodeser følgende kompetenceområde i faget:

Kristendomskundskab

Kristendom

- Eleven kan forklare, hvad kristendom er, og gengive hovedtræk i kristendommens historie, herunder Folkekirkens betydning i Danmark
- Eleven har viden om udlægninger af symboler, ritualer, musik og salmer

Salmesangsprojekt 2018 tilgodeser følgende kompetenceområder i faget:

Musik

Musikudøvelse

- Eleven kan deltage aktivt i fælles musikalsk udfoldelse i sang og spil
- Eleven kan synge et alsidigt repertoire af sange og salmer

Musikforståelse

- Eleven kan samtale om musikkens forskelligartede funktioner og virkninger i samfundslivet og i forhold til den enkelte

Salmesangsprojekt 2018 tilgodeser følgende kompetenceområde i faget:

Historie

Kronologi og sammenhæng

- Eleven kan relatere ændringer i hverdag og livsvilkår over tid til eget liv

Finaledagen på Forsorgsmuset, i Sct. Nicolai og i Vor Frue Kirke

Finaledagen byder på fælles finalesang i Vor Frue Kirke, for at give eleverne oplevelsen af at synge mange sammen. Derudover er der planlagt korte undervisningsforløb på i alt 4 poster rundt om i byen. 2 af posterne ligger på Forsorgsmuset – én i forbindelse med udstillingen om børnehjem, og én om børneforsorg og salmesang. Tredje post er en præsentation af klokkespillet i Vor Frue og den fjerde post er i Sankt Nicolai Kirke, hvor kirkerummet præsenteres. På alle tre lokationer bliver der sunget de morgensalmer, der indgår i projektet, akkompagneret af forskellige instrumenter.

Afslutningsvis samles alle elever i Vor Frue Kirke til Salmesangsfinale, hvor vi blandt andet kårer vinderen af Solopgangs-Selfie konkurrencen.

Hvorfor synge morgensalmer med børn?

 Artikel af [Torben Poulsen](#), Sognepræst i Egense og Øster Skerninge

Den Danske Salmebog indeholder næsten 800 salmer. Afsnittet med morgensalmer er uden tvivl det med flest velkendte og populære salmer. Eksempelvis vælger de efterladte oftest en eller to morgensalmer til begravelser. Salmen "Nu titte til hinanden" bliver tit ønsket til dåb.

Morgensalmerne har en særlig appel. Men hvorfor?

Det har de fordi, der er noget særligt ved en solopgang! Allerede inden, vi kan se, at det lysner, begynder fuglene at synge og hanen at gale. Der er noget på vej. Langsomt begynder det at lysne. Endelig kan man se solen stille og roligt komme op ude i horisonten bag nogle kulsorte skygger. Langsomt men uafvendeligt bliver det dag. Lyset spreder sig ud over jorden. Det er altid en oplevelse.

Er man så heldig at se solopgangen ved havet bliver oplevelsen endnu større, fordi solens refleksion i vandet giver nogle helt vilde farver og skyggedannelser.

Men oplevelsen af morgen er mere end oplevelsen af solopgangen, af lyset. Der sker mere om morgenen: Det bliver varmere, duggen fordamper, det dufter morgenfriskt, siger vi, fuglene synger, og dyrene begynder dagen. Morgenen fornemmes som livet, der begynder igen.

Sådan opleves det både på landet og i byen. Nu bor jeg på landet i Egense, men oplevelsen var den samme da jeg boede i Køben-

havn, Singapore og New York. Solopgang og det tiltagende lys findes også i storbyen. Også fuglesang. Noget mangler selvfølgelig, men i storbyen er der så nogle andre ting, der fortæller om den kommende morgen. Kølevognene til supermarkederne kommer før solopgang og lover mad den næste dag. Skraldebilerne, der verden over har knirkende bremses og pivende hydraulik, fjerner gårsdagens affald, så man kan begynde på en frisk. Langsomt genoptager busserne dagens køreplan. Der dufter af nybagt brød fra bageren. Der er skridt og stemmer på gaden. Morgenen fornemmes også i storbyen som livet, der begynder igen.

Solopgangen finder sted hver dag. Uanset hvor man er, uanset hvem man er, er dagens begyndelse altid og hver gang en oplevelse så stor, at den løfter og lover. Omvendt: Mennesker, der kommer til at bo i egne, hvor der ikke er solopgang og lys en del af året, kan få depression.

Tre af de fire salmer, der er valgt til dette års salmesangsprojekt er gamle. De er skrevet før, det elektriske lys kom til verden.

Det er svært for os i dag at forstå tidligere tiders angst for mørket. Den gang hvor det faktisk var mørkt, helt mørkt om natten.

A. Roger Ekirch har i sin bog "At Day's Close. Night In Times Past" (2005) beskrevet menneskets frygt for mørket. Synssansen er den af menneskets fem sanser, der fungerer bedst, men den er sat ud af drift

om natten. Bl.a. derfor følte mennesker sig udsat om natten, og låste derfor grundigt deres døre. Kom der røvere eller andre ind i huset, var der ikke meget at gøre. Man kunne ikke tilkalde hjælp. Om natten var brandfaren ekstra stor, fordi der ikke var nogen, der vogtede ildstederne. Og så var folk bange for at dø i deres søvn. Dengang var døden tæt på, og søvnen blev opfattet som et forstadie til døden. Selv luften, man indåndede, var farlig om natten. Der var teorier om, at når mørket faldt på, faldt der med mørket også giftige lufter ned fra himmelrummet.

Udenfor i mørket kom folk ud for de forfærdeligste ulykker – de kunne jo ingenting se! Og så var folk simpelt hen så overtroiske, og deres overtro blev fremmet af det tætte mørke. Om natten trivedes mørkets magter: Djævelen gik rundt, heksene holdt nattekalas, varulve hylede. Natten blev opfattet som et bevis på helvedes eksistens.

Salmedigteren Kingo fortæller om natteangsten i salmen "Det mulmer mod den mørke nat". Kingo frygter, når det mørkner. Luften bliver fæl og sort. Dørene skal låses. De syge lider i natten. De døende møder deres døds minut, også de raske frygter den grumme død.

Når man ved, hvor slem natten var før det elektriske lys! – forstår man bedre intensiteten og jublen i de ældre morgensalmer.

Oplevelsen af solopgangen og lyset er for os alle. Det er derfor ikke sært, at solen og lyset spiller en rolle i alle religioner, men også mennesker, der ikke tror på noget som helst, oplever også noget ved en solopgang.

Salmedigterne skrev salmer om solopgangen og morgenen, fordi det var noget alle kendte til, og så fordi solen har mindet de kristne digtere om ting i deres tro. Solens opståen minder om den dag i skabelsen, da Gud skabte lyset. Og solopgangen minder om den dag, da Jesus stod op af graven en tidlig søndag morgen. Søndag betyder solens dag. Den nye dag er tegnet på, at Gud af kærlighed lader os begynde forfra.

Salmedigterne kunne ikke lade være at skrive om deres oplevelse af solopgangen, og for mange er det Salmebogens bedste salmer.

Sang i kirke, skole og kultur

Artikel af [Mai Bjerregaard Andersen](#) Sognepræst Bregninge, Thurø, Hesselager

Stemmen er et fantastisk instrument og sang findes i alle kulturer – både før og nu.

Sang har altid været betragtet som noget vigtigt og betydningsfuldt. Apollon var de gamle grækernes gud for sang og musik, og Brage, der gik omkring i Valhal og sang, var gud for skjaldekunsten. Ordet jøde kommer af det hebræiske ord yadah, som betyder at lovsynge.

I Det Gamle Testamente spilles og synges der ofte, enten spontant eller fremkaldt af situationen. Da israelitterne krydsede Det Røde Hav (2. Mosebog 15), da kong David førte pagtens ark til Zion, hoppede og dansede han til musik for at behage Gud (2. Samuels Bog 6). Sang blev brugt i krig (Josva 6). David spillede ved kong Sauls hof for at berolige ham (1. Samuels Bog 16,14-23).

Sang er en stærk og opbyggelig kraft både for fællesskaber og for tanker, ideer og tro; og derfor er sang og musik mange gange igennem historien, og overalt i verden, blevet forbudt, både af moralske, af kulturelle og af politiske grunde.

Sangens udvikling

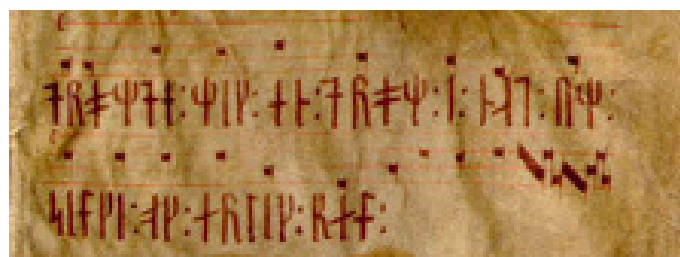
Vi har musikinstrumenter fra vikingetiden. Alligevel kan vi ikke spille og synge, som de gjorde dengang, for vi har hverken tekster eller noder fra den tid. Alle melodier skulle læres udenad, indtil der omkring år 800 begyndte at dukke små hjælpetegn op i salmernes tekster. Den gregorianske sangs

nodetegn viste dog kun, om en melodi skulle gå opad eller nedad eller blive liggende, ikke en præcis tone – eller rytmeværdi.

Munken Guido af Arezzo udviklede i 1050 et nodesystem, der ligner det, vi har i dag. Til at begynde med var det mest musik til kirken, der blev skrevet ned, men i 1200-tallet begyndte man også at skrive verdslig musik ned i stor stil.

Den ældste nordiske ikke-kirkelige sang og melodistump, vi har, er "Drømte mig en drøm i nat". Teksten, der findes i en af de ældste bevarede afskrifter af Skånske Lov, er skrevet med runer, og melodien er angivet med gregorianske nodetegn omkring 1300. Formodentlig er både sang og musik noget ældre.

I mange år blev musikken til "Drømte mig en drøm i nat" brugt som pausesignal på DR's Program 1.

Melodien skrevet med runer

Sang i kirken

Oldkirken

Bibelen er den kristne kirkes ældste salmebog. Salmernes Bog i Det Gamle Testamente indeholder 150 salmer, som alle er skrevet for mere end 2000 år siden. Oprindeligt blev salmerne fra Salmernes Bog sunget ved templet i Jerusalem og senere i jødiske hjem blandt andet til den jødiske påskefest. I dag synges de fortsat til jødernes gudstjeneste i synagogen.

Da de første kristne begyndte at holde gudstjenester, fortsatte man den jødiske sangtradition og brugte salmerne fra Salmernes Bog. I Den Danske Salmebog (DDS) er der 50 gendigtninger af Det Gamle Testaments salmer. For eksempel om de to salmetitler: Vor Gud han er så fast en borg og Som tørstige hjerte monne skringe.

Tidligt i kirkens historie kom der nye salmer og hymner til. Eksempler fra Det Nye Testamente er Filipperbrevet 2,6-11 og Første Timotheusbrev 3,16. De er formodentlig blevet sunget ved gudstjenesten. Hvordan de har lydt, ved vi ikke.

Udenfor Bibelen er "Aleneste Gud i Himmerig" en af de ældste salmer. Den blev i oldkirken brugt som morgensalme. I 1529 blev den oversat til dansk og blev de følgende 300 år sunget ved hver eneste gudstjeneste.

Middelalderen

I middelalderen var det hovedsagelig præster og kor, der sang ved gudstjenesten. De sang gregoriansk sang på latin, et sprog som kun få mennesker kunne. Menigheden deltog på korsvar og omkvæd: "amen", "halleluja" eller "Herre, forbarm dig".

De nye salmer, der blev skrevet, blev sunget ved religiøse optog og skuespil.

Reformationen

Reformatoren Martin Luther var meget musikalsk og god til at spille og synge. Han opfattede musik som en guddommelig gave og et udtryk for Guds gode skabelse.

Evangelium betyder godt budskab, og Luthers erfaring var, at et menneske blev glad, når det modtog evangeliet om frelsen i Kristus. Den glæde kunne udtrykkes i musik. Musikken blev derfor en vigtig del af de protestantiske kirkers gudstjeneste.

*Gustav Spangenberg, 1875
Martin Luther spiller for sin familie*

Fællessang blev en del af de lutherske landes musikkultur, for menighedens salmesang på modersmål hørte til den nye religiøse praksis både i kirken og i hjemmene. Et eksempel her på er Thomas Kingos salmer, skrevet til familiens daglige husandagt morgen, aften, og før man gik til ro, tre til hver dag i ugen. Dagens salmer blev sunget på en melodi, som Kingo valgte blandt tidens kendte verdslige melodier.

Salmer og sang i skolen

Reformationen

I forbindelse med reformationen i Danmark overtog kongemagten den katolske kirkes kirkeskoler. Kirkeordinansen fra 1537 indeholdte en skolelov, som i store træk gjaldt frem til 1814. Børneskolerne skulle oprettes for, at børnene kunne "få sindet stemt til evangeliet", og for at de kunne få "et godt verdsligt liv."

I første omgang blev det kun til en ny udgave af bykirkernes latinskoler, og drengeskolernes kor havde forsat til opgave at medvirke ved de kirkelige handlinger men nu med salmer og ikke mere med gregoriansk sang.

I de ældste klasser skulle eleverne deltage i gudstjenesten hver dag både morgen, eftermiddag og aften, undtagen onsdag, hvor de kun deltog om morgenen. Derudover var sang på skemaet hver dag fra kl. 12-13. Lørdag øvede man søndagsgudstjenestens salmer og vekselsange. Latinskoledrengen sang også udenfor kirken. Hvad de sang uden for kirken, ved vi ikke, men vi ved, at de havde lov til at synge "ved dørene" for at tjene en skilling. Latinskolen fungerede også som en del af byens fattigvæsen.

Det, der i vore dage kommer nærmest datidens latinskoler, er Sct. Annæ Gymnasium, hvor eleverne synger i Københavns Drengekor, der deltager i gudstjenesterne i Københavns Domkirke.

I løbet af 15-, 16- og 1700-tallet blev det mere udbredt at "holde skole" ikke bare for drenge men også for piger, så de kunne blive bedre til at læse bibelen og Luthers lille katekismus –

og til at lære tekster udenad, bl.a. salmer, som ikke kun blev terpet men også blev sunget. Datidens lærere var for det meste degnene, som foruden skoleundervisning også havde opgaven som kirkesanger.

*Københavns Drengekor fra
Sct. Annæ Gymnasium*

Fra Skoleloven 1814 til skoleloven 1975

Skoleloven fra 1814 indeholder tre anordninger: En for almueskolen på landet, en for almueskolen i byerne og så en for hovedstadens skolevæsen.

Anordningen om almueskolen på landet foreskrev undervisning i religion, skrivning, regning og læsning. Derforuden skulle læreren "vejlede børnene i ordentlig sang", og dagen begyndte med "andægtig sang". Anordningen for hovedstaden siger, at der i 1. klasse skulle synges morgensang. I 2. og 3. skulle salmer og sange indgå i undervisningen. Der skulle synges "lette salmemelodier, gode fædrelandssange og almuesange". I de ældste klasser også "et større forråd af ungdoms- og almuesange især af patriotisk indhold, der er skikkede til at vække kærlighed til konge og fædreland, samt forædle den selskabelige

glæde”.

Den første læreruddannelseslov fra 1818 krævede, at seminaristen skulle kunne ”synges med sikker og ren intonation” koralbogens melodier ”samt på samme måde melodier til folkesange”.

Med årene blev sang et fag med egne timer på seminariet, men først op mod århundredskiftet blev sang et fag i skolen. Kravet om nodelæsning, musikforståelse, takt og skala-træning blev dog snart lempet, og grundlaget for sangundervisningen blev fællessang. Til gengæld skærpedes kravet om visse salmer og sange skulle læres udenad.

De gudelige vækkelser og højskolebevægelsen

Af stor betydning for den enstemmige fællessangs udbredelse og plads i dansk kultur er også de gudelige vækkelser, som opstod i 1820'erne og 1830'erne. I vækkelsernes to grene, Indre Mission med missionshuse og de grundtvigske kredse med højskole, friskole og foredragsforeninger, var den enstemmige sang med til at styrke fællesskabet. Samtidig var sangvalget identitetsmarkør både indadtil og udadtil.

Fællessangens fødselsdag sættes ofte til den 17. oktober 1838, hvor tilhørerne i forlængelse af et af Grundtvigs Mands minde-foredrag om Danmarks historie begejstret brød ud i fællessang.

Alsangen under 2. verdenskrig er et nyere eksempel på sang som udtryk for et fællesskab.

Fællessang og salmer og ofte også morgensang har været en fast og fælles del af skoledagen fra reformationen og langt op i tiden. Den blå betænkning fra 1960 anfører som den sidste undervisningsvejledning en liste med sange og salmer ”tænkt som et grundlag”

for udarbejdelsen af lokale sangplaner. Målet for sangundervisningen var, at ”vore mange gode folkelige sange synges og dermed bevares”.

Anordningen blev overhalet af tidens kritiske holdning til traditioner. Morgensang forsvandt mange steder, og fællessangen gled ud ikke bare af kristendomsundervisningen men også af historie- og danskfaget.

Tiderne har ændret sig: I 2008 svarede 75% af de skoler, der besvarede et spørgeskema, at de synger morgensang for fællesskabets og kultarvenes skyld og for at fremme glæden ved musik (Åse Aaberg Laursen: Morgensang i skolen. Et BA-projekt fra 2013).

Salmer og børneforsorg i Danmark

Diakoni

Diakoni kommer af det græsk ord diakonia, der betyder tjeneste. Diakoni anvendes som betegnelse for kristen tjeneste og omsorg for medmennesker, særligt svage og syge. Nutidige eksempler er Kirkens Korshær, Hospicet på Sct. Lukas Stiftelsen, KFUM og KFUKs sociale arbejde, som bl.a. driver hjem for hjemløse, behandlingstilbud til alkoholikere og opholdssteder for børn og unge. Efter reformationen var diakoni fyrstens eller kongens og borgernes personlige kristne opgave og pligt.

Børnehjem

Siden det 9. århundrede havde den katolske kirke drevet ”findehuse” for ”findebørn” dvs. for forældreløse børn. Efter reformationen oprettede fyrster, enkeltpersoner og sammenslutninger Vajsenhuse (Waise, tysk for forældreløst barn.). I Tyskland fra slutningen af 1500-tallet, hvorfra ideen spredtes.

Det Kongelige Vajsenhus i København var for forældre- og faderløse børn, så de ikke kom på fattiggården og under dårlig indflydelse. Der var plads til 100 børn i den første bygning på Nytorv.

I 1778 fik Vajsenhuset af Christian VII privilegium til at udgive salmebøger, hvilket Vajsenhuset stadig har. Hver gang der sælges en salmebog går overskuddet til Vajsenhuset, som i dag er en privat grundskole for elever, som har det svært socialt. Kostskoleafdelingen blev nedlagt, da familieplejen kom til. Tidligere statsminister Anker Jørgensen har gået på skolen.

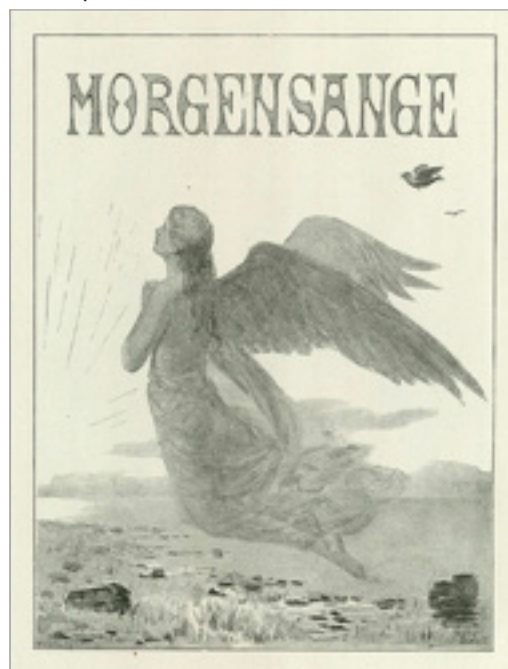

Vajsenhus i København, som det så ud fra 1765 til branden i 1795

Asyl

Asyl er det gamle ord for børnehave. Asylerne var for fattige familier, hvor begge forældre var nødt til at arbejde. Det første asyl blev oprettet i en præstegårdslade i Tyskland, og præstens tjenestepige var asylmor. I Danmark oprettede Det Kvindelige Velgørenhedsselskab det første asyl i 1828 i København. Prinsesse Caroline Amalie var initiativtager til asylet, og året efter oprettede hun for egne midler "Prinsesse Caroline Amalies Asyl". Flere kom til, og i 1835 stiftedes Det Københavnske

Asylselskab. I de følgende år bredte asylerne sig til de fleste større provinsbyer. Her lagde man stor vægt på fællessang. "Naar Børnene ere samlede om Morgenen, hvilket i Reglen bør finde Sted klokken 9, forrettes Bønnen af Bestyrerinden og Børnene i staaende Stilling. Derefter afsynges en Psalme, hvorpaa Børnene begive sig i en bestemt Orden paa Skraaplanen, hvor de undervises i en Time."

Sanghæftet "Morgensange for Børn"

På opfordring skrev skolelæreren og salmedigteren B. S. Ingemann sange til asylerne. "Morgensange for Børn" udkom i 1837 og indeholdt 7 morgensalmer en til hver dage i uge. For eksempel til onsdag salmen "I Østen stiger Solen op" og til torsdag "Gud ske Tak og Lov". Alle syv morgensalmer står i dag i salmebogen og har igennem årene været meget brugt både i skole og kirke. 🌻

Bernhard Severin Ingemann

 Artikel af [Torben Poulsen](#), Sognepræst i Egense og Øster Skerninge

Bernhard Severin Ingemann blev født 1789 på Falster, i Torkilstrup, hvor faderen var provst. Ingemann har skrevet om sin barndom i sin "Levnetsbog", hvor han fortæller, at: "*En fredelig, kjærlig og i Hjertegrunden gudfrygtig, men tillige munter og livlig Tone var den herskende i Barndomshjemmet*".

Præstegårdsidyllen blev sprængt: I julen 1799 døde faderen pludseligt, da Ingemann var 11 år gammel. Familien måtte forlade præstegården og flytte til Slagelse, hvor moderen døde året efter. I latinskolen i Slagelse – bogstaveligt talt – bankede de lærdommen ind i eleverne. I 1806 flyttede Ingemann til København, og hér oplevede han, hvordan englænderne i 1807 bombarderede København. Bombardementet var så voldsomt, at der rejste sig et ramaskrig i hele Europa over ondskaben og voldsomheden. Det tog 30 år at genopbygge byen!

Ingemanns lejlighed i Fiolstræde udbrændte, og han mistede alt. I årene, der fulgte, mistede Ingemann i hurtig rækkefølge alle sine brødre. I 1812 fik han selv en langstrakt og alvorlig sygdomsperiode. Det er ikke så underligt, at tanken om dødens nærhed altid prægede Ingemann.

Efter en lang årrække, hvor han ikke havde noget fast arbejde – blandt andet på grund af bombardementet af København, statsbankerotten i 1813 og den økonomiske krise, der i mange år gjorde Danmark til et ludfattigt land -, blev Ingemann endelig i 1822 ansat som lektor ved Akademiet i Sorø.

Ingemann skrev historisk-romantiske romaner, blandt mange "*Valdemar Sejr*" og "*Erik Menveds Barndom*". Men det er salmerne, Ingemann først og fremmest huskes for. I 1822 udkom et bestillingsarbejde: "*Morgenpsalmer til Brug for Eleverne i Sorø Academies Skole*".

I 1837 udgav Ingemann "*Morgensange for Børn*". Et beskedent hæfte med otte digte – syv morgensalmer, én til hver dag i ugen, og sært nok forårssangen "*Storken sidder på bondens tag*". Det beskedne udstyr og den tilfældige redigering siger noget om, at Ingemann ikke regnede salmerne for noget særligt. Den danske komponist Weyse så, at der var noget i salmerne og skrev melodier til dem. Han opfordrede også Ingemann til året efter at skrive tilsvarende aftensalmer.

Lyset spiller en stor rolle i Ingemanns digtning. I 1818 var Ingemann i Alperne i Schweiz. Han så en solopgang dér. Han glemte aldrig oplevelsen og digtede om den i flere gange. Indtil den blev endeligt udfoldet i salmen "*I østen stiger solen op*". Ingemanns morgensalmer er som den engelske maler Turners malerier. Lyset overtager det hele. Konturerne forsvinder. Vi bliver ét med lyset.

Ingemann døde i 1862.

Salmer

I Østen stiger solen op

- 1** I østen stiger solen op:
Den spreder guld på sky,
går over hav og bjergetop,
går over land og by.
- 2** Den kommer fra den favre kyst,
hvor Paradiset lå;
den bringer lys og liv og lyst
til store og til små.
- 3** Den hilser os endnu så smukt
fra Edens morgenrød,
hvor træet stod med evig frugt,
hvor livets væld udflød.
- 4** Den hilser os fra lysets hjem,
hvor størst Guds lys oprandt
med stjernen over Betlehem,
som østens vise fandt.
- 5** Og med Guds sol udgår fra øst
en himmelsk glans på jord,
et glimt fra Paradisets kyst,
hvor livets abild gror.
- 6** Og alle stjerner neje sig,
hvor østens sol går frem:
den synes dem hin stjerne lig,
der stod ved Betlehem.
- 7** Du soles sol fra Betlehem!
Hav tak og lov og pris
for hvert et glimt fra lysets hjem
og fra dit Paradis!

B.S. Ingemann 1837

Melodi: C. E. F. Weyse

Gud ske tak og lov

- 1 Gud ske tak og lov!
Vi så dejligt sov,
barnet lå med varme kind på puden.
Nu som fuglen frisk!
Rask som havets fisk!
Morgensolen titter gennem ruden.

- 2 Med hin glans fra sky
kom der lys i by,
kom der glimt af sol i alle sjæle.
Alle haner gol,¹
hilsed glad Guds sol,
alle vævre tunger små fik mæle.

- 3 Ej den mindste mus
savner tag og hus;
fattigst spurveunge har sin rede.
Ej den mindste fugl
savner ly og skjul;
vi skal heller ej om fristed lede.

- 4 Lystig hanen gol,
hilsed glad Guds sol;
for hver sjæl er lys og lyst oprundet.
Nu som fuglen frisk!
Rask som havets fisk!
Vi har kærligheds-asylet fundet.

B.S. Ingemann 1837

Melodi: C. E. F. Weyse

Morgenstund har guld i mund

- 1 Morgenstund
har guld i mund;
for natten Gud vi love;
han lærte os, i Jesu navn,
som barnet i sin moders favn
vi alle sødt kan sove.
- 2 Morgenstund
har guld i mund;
vi til vort arbejde ile,
som fuglen glad i skov og vang
udflyver med sin morgensang,
genfødt ved nattehvile.
- 3 Morgenstund
har guld i mund,
og guld betyder glæde,
og glædelig er hver en dag,
som leves til Guds velbehag,
om end vi måtte græde.
- 4 Gå da frit
enhver til sit
og stole på Guds nåde!
Da får vi lyst og lykke til
at gøre gavn, som Gud det vil,
på allerbedste måde.
- 5 Sol opstår,
og sol nedgår,
når den har gjort sin gerning;
Gud give os at skinne så,
som himmellys, skønt af de små!
Da randt for os guldterning.

N.F.S. Grundtvig 1853

Mel: Christian Barnekow 1856

Thomas Laub 1916

Solen begynder at gløde

- 1** Solen begynder at gløde
Mørket i verden har tabt.
Lad os gå ud for at møde
lyset, Gud lige har skabt.
- 2** Små bitte dråber af glæde
hænger i græsset. Vi tror,
det er Guds vilje at træde
ud på den hellige jord.
- 3** Fuglesang oppe og nede.
Støj fra en myldrende by.
Store og små gør os rede.
Dagen er dirrende ny.
- 4** Markerne dufter af lykke.
Stråene bølger så småt.
Trods alt det onde og stygge
tror vi, at livet er godt.
- 5** Lyset er kommet til verden.
Gud har besøgt vores jord.
Udvalgt blandt stjernerne er den
klode, hvor menneskene bor.
- 6** Kristus stod op fra de døde.
Mørket i verden har tabt.
Lad os gå ud for at møde
lyset, Gud lige har skabt.

Lars Busk Sørensen

Melodi: Willy Egmos

Versgennemgang, baggrund og indhold

I østen stiger solen op

 Artikel af [Torben Poulsen](#), Sognepræst i Egense og Øster Skerninge

Versgennemgang

Vers 2, linje 1:

Favre: Af ordet fager, skønne.

Linje 2:

Hvor Paradiset lå: I 1. Mosebog 2,8 står der: "Gud Herren plantede en have i Eden ude mod øst, og der satte han det menneske, han havde formet".

Linje 3:

Lyst: Glæde.

Vers 3, linje 2:

Edens morgenrød: Skabelsens morgen, begyndelse.

Linje 3:

Træet stod med evig frugt: Livets træ som Gud plantede midt i haven, jf. 1 Mos 2,9 og 3,22.

Linje 4:

Livets væld: Den flod der vandede Edens have, jf. 2,10.

Vers 4, linje 1:

Lysets hjem: Himmerig, hvorfra Gud skabte selve lyset.

Linjerne 3 og 4:

Stjernen over Betlehem, som østens vise fandt: De vise mænd fra Østerland, der drog ud for at finde ud af, hvad stjernen over Betlehem betød, jf. Matthæusevangeliet 2,1-12.

Vers 5, linje 4:

Livets abild: Abild er et æble, udtrykket frugten på Livets træ i Paradiset, der i nordeuropæisk kun ofte fremstilles som et æble.

Vers 6, linje 1:

Alle stjerner neje sig: Josef havde en drøm om, at sol, måne og stjerner bøjer sig for ham, jf. 1 Mos 37,9. Således vil alle stjerne bøje sig for østens sol, Jesus.

Vers 7, linje 1:

Soles sol: Solen over alle sole, Jesus Kristus.

Linje 2:

Lov: Lovsang

Indhold

"I østen stiger solen op" er skrevet for børn, og den er en af de mest populære og velkendte salmer i Den danske Salmebog. Ikke desto mindre er den ikke helt nem at tolke. Salmen foregår på mange niveauer.

Ingemanns syv morgensalmer fra 1837 er skrevet til hver sin dag i ugen. "I østen stiger solen op" er skrevet til onsdag. Onsdag er opkaldt efter Odin, der blandt mange ting var knyttet til døden og mørket. Som modsætning til død og mørke beskriver Ingemann det kristne budskab, det klare lys, der kommer fra øst og kaster lys over Odinsdagens mørke. Salmen udfolder den tanke.

Ordet øst er kodeordet og nøglen.

I østen stiger solen og spreder sit lys over verden. Lyset og solen kommer fra Paradiset. Solen bringer lys og liv fra det paradys, der efter syndefaldet er tabt, men det lå i øst. Solen minder os om skabelsen, hvor livet blev til, og døden fandtes ikke.

Især minder solopgangen os om den gang, da Jesus blev født i Betlehem. Han er Guds største lys, der blev til i lysets hjem.

Med solopgangen i øst, der er et billede på Jesu opstandelse, spreder en himmelsk glans sig på jorden og giver et glimt ind i paradiset

og det evige liv. Den Kristus-sol, den er så stærk, så alle stjerner bukker sig for den, hvad stjernerne jo rent faktisk også gør, når solen står op, og stjernerne forsvinder.

Det er der god grund til at takke for: Det glimt vi fra vores verden med død og mørke får ind fra paradiset. Takket være det glimt, så er øst ikke fjern i tid og rum men lige så meget til stede som solopgangens lys, der spreder sig over hav og bjergetop, over land og by. ☀️

Gud ske tak og lov

 Artikel af [Annie Løvig Thomassen](#), Sognepræst i Stenstrup

Baggrund

Salmen "Gud ske tak og lov" er skrevet til torsdag i en af Ingemanns mest populære værker "Morgensange til børn" fra 1837.

På det tidspunkt, hvor salmen blev skrevet, var det ikke normalt at skrive til børn. Salmen blev straks taget i brug, især blev den sunget på skoler, men den blev også sunget i andre sammenhænge.

I førsteudgaven skrev Ingemann, at sangen var skrevet med "Særegent hensyn til børnene i asylerne", dvs. datidens børne og fritidshjem. Hele samlingen blev da også ifølge en note i Berlingske Tidende solgt til fordel for asylerne. Det var formentlig Det københavnske Asylselskabs syl, som blev oprettet i 1835, der er tale om.

Teksten i salmen "Gud ske tak og lov" bærer klart præg af at være skrevet med disse børn for øje. To vers er også senere blevet udeladt. De viser en social bevidst realisme, hvor forholdene skildres, som de var mange steder. Her stod f. eks.:

**Fattig mand fuldstærk
Gaar nu til sit værk
rask hver hånd sig rører nu med glæde.
Fattig kone maa
til sin dont udgaae
at de smaa skal ei for brødet græde**

Og videre:

**Fader gik sin vei
Moder see vi ei
dog i nød vi sidde ei tilbage
Arnens ild er slukt
Hjemmets dør er lukket
Gud dog sørger for os alle dage.**

Versene gav sangen en alvor og en dybde; som ikke er til stede i den nuværende version. I 1993 kom den danske salmebog for børn og unge. Den har sin titel efter "Gud ske tak og lov", og det medførte, at den endelig blev anset for en rigtig salme, hvorfor den kom med i den danske salmebog 2002.

Versgennemgang

Vers 1:

Lov er en form for hyldestsang. Ordene *frisk* og *rask* står i verset som bydemåder, dvs. et råb fra den, som vækker og kalder og på den måde siger: "Vær frisk og hurtig! Solen er oppe.

Vers 2:

Hin glans er morgenrøden. *Gol* betyder galede. *Vævre* betyder livlige.

Vers 3:

Der henvises til Matthæusevangeliet 8, 20, hvor der står ræve har huler og himlens fugle har reder ...

Fristed er et opholdssted for de små, mens forældre arbejder, og her henvises der til børneasylet.

Selvom to vers er udeladt i mange senere udgaver, som jeg skrev før, er der dog stadig en rest tilbage af salmens oprindelige udgave i beskrivelsen af de ringe forhold, mange af børnene levede under. Der står i vers 3 *ej den mindste fugl savner tag og hus*, og verset slutter med at *vi skal heller er om fristed lede*.

Vers 4:

Verset slutter med ordene vi har kærlighedsasylet fundet. Dvs. der er en direkte henvisning til børneasylet.

Lyst: glæde, munterhed.

Indhold

I dette års salmesangsprojekt er overskriften "Morgensalmer - liv og lys". Lyset spiller en vigtig rolle i "Gud ske tak og lov".

Om morgenen får alle de små vævre tunger hos børn og dyr mæle og vågner, og ligesom dyrene har også de små menneskebørn fundet ly – i asylet.

Det, der giver liv er lyset, og netop lyset og det guddommelige er den store livgiver. Det der giver liv både til at få fart på byens liv og til at lyse sjælene op.

Solen og lyset kan også ses som et Kristus-symbol, og ved at lukke lyset ind, lukker man også op for troen. Lyset trænger ind overalt og dermed også den beskyttende Gud.

Men der er forskel på storbyen København og stenbroen og så de kvidrende fugle. Det siges i et vers direkte, at Gud sørger for os alle dage, dvs. gudstroen er stadig til stede trods de ringe vilkår. ☀

Morgenstund har guld i mund

 Artikel af [Johanne Elisabeth Fauerskov](#), Sognepræst i Bjerreby og Landet

Baggrund

"Morgenstund har guld i mund" er skrevet af Grundtvig sidst i 1830erne, men er først blevet offentliggjort i Grundtvigs "Festsalmer" i 1863.

Versgennemgang og indhold

Det gennemgående billede er guld.

I **vers 1** er guldets billede på den gode søvn, vi har fået, fordi vi kan sove trygt i Guds favn, ligesom det lille barn kan sove trygt i sin mors favn.

I **vers 2** er guldets billede på de opgaver, som skal løses hver dag. De opgaver, som gør livet meningsfuldt.

I **vers 3** er guldets billede på glæden, og glæden opnår vi, fordi vi lever af Guds kærlighed. Det betyder ikke, at der ikke er bekymringer i hverdagen – det er der, men der er en grundlæggende mening og glæde, som Gud omfatter os med.

I **vers 4** beskrives det liv, vi kan leve, fordi vi har Guds kærlighed i ryggen. Vi skal leve og handle, løfte hovedet og se hinanden i øjnene, og det kan vi, fordi Guds kærlighed bærer os, – vi har guldets.

I **vers 5** udvides perspektivet fra denne dag til hele vores liv. Ethvert menneske er skabt i Guds billede (som der står i bibelen) Det betyder, at vi ligner Gud. Så vi kan altså hver på vores sted bringe Guds kærlighed videre til dem, vi møder. Så vi vinder altid i skæbnens terningspil, – vi har Guds nåde og kærlighed – vi har guldets.

Terningspil var populære først i 18tallet, da Grundtvig og Ingemann skrev deres salmer. Terningspillet var i tiden et billede på skæbnen dvs. et billede på, at lykken og livet er præget af tilfældigheder. Når salmedigterne bruger billedet med terningerne, er det for at sige, at Gud giver livet en mening, som ikke er tilfældigt eller vilkårligt – men vi har guldets = Guds kærlighed.

I brevet til den nye menighed i Effesus (Et af brevene i Det nye Testamente) siges det klart, at når vi kristne forstår hvem Kristus er, og hvad kristendommen går ud på, så skal vi ikke længere være kasterbolde for tilfældige menneskers ideer og meninger, men have del i en kærlighed, som giver os styrke. Eff. kap. 1, v. 14-15: Da skal vi ikke længere være uforstandige børn og slynges og drives hid og did af hver lærdoms vind, ved menneskers terningkast, når de med snedighed fører os på lumske afveje, **v.15** men sandheden tro i kærlighed skal vi i ét og alt vokse op til ham, som er hovedet, Kristus.

Troen på at Gud overtrumfer tilfældighederne findes også i Ingemanns salme. "Dagen går med raske fjed" DDS: 771

v.2 Lykken gækker store små/leger med guldterning/**v. 4** Lykkens lunefulde spil/ leger ej med sjæle/ Alting føjes som Gud vil / her er trygt at dvæle// og **v. 6** Lad ved dag kun op og ned/ lykkens terning rulle!/ Fandt ved kvæld kun sjælen fred/ gik det som det skulle//

Solen begynder at gløde

Artikel af [Annie Løvig Thomassen](#), Sognepræst i Stenstrup

Baggrund

Lars Busk Sørensen, født 1920, er uddannet lærer. Han debuterede som lyriker med digtsamlingen "Digte" og har efterfølgende udgivet en række digtsamlinger. Hans første salmeudgivelse kom i 1986 og flere er udgivet efterfølgende. I Lars Busk Sørensens salmer prises Guds gode skaberværk ofte, og menneskets ansvar for både jorden og mennesket betones.

Salmen "Solen begynder at gløde" er oprindeligt skrevet, fordi Lars Busk Sørensen blev bedt om at skrive en morgensalme til FDF's landslejr i 1991. Lars Busk Sørensen glædede sig over opfordringen til at skrive en morgensalme, da den fik ham til at genopleve sin egen landslejr i 1947, den første efter anden verdenskrig.

Salmen skulle synges af både børn og voksne, og derfor valgte han at gå ud fra noget, som alle kendte, nemlig skabelsesberetningen i første mosebog. Derudover passede skabelse og morgen fortrinligt sammen som begyndelsestemaer, der forstærkede hinanden.

Salmen er blevet ændret sprogligt nogle gange af forfatteren selv, senest i 2005 hvor han har ændret teksten, så den ikke længere slutter med at proklamere, at mørket har tabt, men at vi skal gå ud og møde lyset. Alligevel står mørkets nederlag som et vigtigt livgivende udsagn i både første og sidste vers.

Versgennemgang og indhold

Salmen er opbygget sådan, at den afspejler selve skabelsesforløbet. Dvs. I første vers skaber Gud lyset, i andet vers planterne og det dugvåde græs, i tredje vers skabes dyrene og fuglene, som begynder at synge og også menneskene i den myldrende by i baggrunden. Fjerde vers behandler myten om syndefaldet. Her vågner menneskene op til en ny dag og til at kunne kende forskel på godt og ondt, og de vælger at tro, at livet på trods af, hvad det rummer af ondskab og lidelser alligevel er godt. I femte vers kommer vi frem til Johannes-evangeliet, hvor Kristus er det sande lys, som er ved at komme til verden. I sjette vers følger opstandelses budskabet, og når vi gentager ordene "Mørket i verden har tabt" er det ikke længere skabelseslyset, der er tale om men derimod opstandelseslyset.

Vi bevæger os således igennem salmen fra skabelsesmorgen til påskemorgen. Salmens hovedtema er modsætningen er mellem lys og mørke. Om morgenen sejr solen over mørket, men sejren er ikke bare udtryk for et naturfænomen. Det er Gud selv, der netop nu har skabt lyset. Hver eneste morgen er en skabelsens morgen.

Dugperlerne på græsset er ikke bare dugperler men dråber af glæde. For gennem dråberne træder Gud selv "Ud på den hellige jord" v. 2. Det er Gud, der helliger jorden. Men jorden er ikke et afgrænset sted eller reservat. Den er

den verden vi lever i og alle kender, dvs. den verden hvor fuglene synger, og hvor der er masser af støj og larm i byen, og hvor vi mennesker hver morgen gør os klar til en ny og "dirrende" dag v. 3.

I salmen sammenlignes morgenen med nåden, dvs. den nye og ubrugte morgen er som nåden. Den er ny hver dag men samtidig forpligter den os på at møde verden og hinanden med ønsket om og viljen til at gøre det gode og også til at møde hinanden i tillid.

I mange salmer er det livet på landet, der henvises til. Sådan er det ikke her, hvor der er en beskrivelse af både myldrende byer og

duftende kornmarker. For både på land og i by sker der stadig onde ting, men vi tror på trods af det onde stadig på, at livet er godt v. 4.

I salmen begrundes troen på det gode i de to sidste vers. I v. 5 lyder det, at lyset er kommet til verden. Hermed henvises der til Johannes prologen i Johannesevangeliet 1, 5, og der bliver også henvist til Lukasevangeliet 1, 68ff. med Zackarias' lovsang, hvor der står: "Gud har besøgt vores jord".

Morgenstund har guld i mund

 Torben Poulsen, Sognepræst i Egense og Øster Skerninge

Der er altid noget særligt ved en solopgang! Allerede inden vi kan se, at det lysner, begynder fuglene at synge og hanen at gale. Der er noget på vej. Langsomt begynder det at lysne. Endelig kan man se solen stille og roligt komme op ude i horisonten bag nogle kulsorte skygger. Langsomt bliver det dag. Lyset spreder sig ud over jorden. Det er altid en oplevelse. Er man så heldig at se solopgangen ved havet bliver oplevelsen endnu større, fordi solens lys på vandets overflade giver nogle helt vilde farver og skygger.

Men oplevelsen af morgen er mere end oplevelsen af solopgangen og af lyset. Der sker mere om morgenen: Det bliver varmere, duggen fordamper, det dufter morgenfriskt, siger vi, fuglene synger, og dyrene begynder dagen. Morgenen kan opleves som livet, der begynder igen. Sådan opleves det både på landet og i byen. Nu bor jeg på landet i Egense, men oplevelsen var den samme da jeg boede i København, Singapore og New York.

Solopgang og det tiltagende lys findes også i storbyen. Også fuglesang. Noget mangler selvfølgelig, men i storbyen er der så nogle andre ting, der fortæller om den kommende morgen. Kølevognene til supermarkederne kommer før solopgang og lover mad den næste dag. Skraldebilerne, der verden over har knirkende bremses og pivende hydraulik, fjerner gårsdagens affald, så man kan begynde på en frisk. Langsomt genoptager busserne dagens køreplan. Der dufter af nybagt brød fra bageren. Der er skridt og stemmer på gaden. Morgenen fornemmes også i storbyen som livet, der begynder igen.

Tre af de fire salmer, der er valgt til dette års salmesangsprojekt er gamle. De er skrevet før, det elektriske lys blev opfundet.

Det er svært for os i dag at forstå tidligere tiders angst for mørket. Den gang hvor det faktisk var mørkt – helt mørkt om natten.

Synssansen er den af menneskets fem sanser, der fungerer bedst, men den er sat ud af drift om natten. Bl.a. derfor følte mennesker sig udsat om natten, og låste derfor grundigt deres døre. Kom der røvere eller andre ind i huset, var der ikke meget at gøre. Man kunne ikke tilkalde hjælp. Om natten var brandfaren ekstra stor, fordi der ikke var nogen, der vogtede ildstederne. Og så var folk bange for at dø i deres søvn. Dengang var døden tæt på, og søvnen blev opfattet som et forstadium til døden. Selv luften, man indåndede, var farlig om natten. Man troede, at når mørket faldt på, faldt der med mørket også giftig luft ned fra himmel-rummet.

Udenfor i mørket kom folk ud for de mest forfærdelige ulykker – de kunne jo ingenting se! Og så var folk simpelt hen så overtroiske. Om natten kom mørkets magter frem, mente man: Djævelen gik rundt, heksene holdt nattekalas, varulve hylede. Natten blev opfattet som et bevis på at Helvede fandtes i virkeligheden. Når man ved, hvor slem natten var før det elektriske lys! – forstår man bedre jublen over solens første lys i de ældre morgensalmer.

Salmedigterne kunne ikke lade være at skrive om deres oplevelse af solopgangen, og for mange er det Salmebogens bedste salmer.

Elevopgave

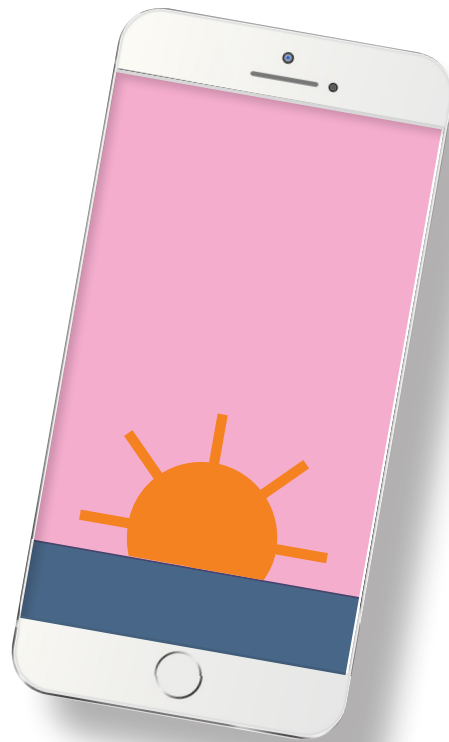
Solopgangs-Selfie

Oplevelsen af solopgangen og lyset er for os alle. Det er derfor ikke sært, at solen og lyset spiller en rolle i alle religioner. Men også for mennesker, der ikke tror på noget som helst, er oplevelsen af en solopgang noget helt specielt. En frostklar vintermorgen kan man opleve de mest fantastiske solopgange!

Prøv at lægge mærke til solopgangen næste gang du går eller cykler til skole. Du kan undersøge præcis hvornår solen står op på www.dmi.dk.

Du skal tage et billede med din smartphone af en solopgang på vej til skole. Du skal selv være med på billedet. Du skal give din Solopgangs-Selfie en titel. Det skal være et eller flere ord fra én af de morgensalmer, I skal synge til finalen.

**VINDERBILLEDET BLIVER KÅRET VED
SALMESANGS-FINALEN ONSDAG
D. 7. MARTS 2018.**

Kildeliste

Bodil og Verner Bruhn, *Jeg vil sjunge – 50 sange fra danske sangbøger*,
Undervisningsministeriet 1989

Edith Aller, *Sangen i skolen – om fællessangen i skole og samfund før og nu*,
Dafolo, Hjørring 1998

Christian Ottesen: *Det kgl. Vajsenhus gennem 200 Aar*.
P. Haase og Søns Forlag, København 1927.

Svend Skov Jensen: *Nogle kapitler af Vajsenhusets historie*.
Det Berlingske Bogtrykkeri, København 1952.

Artikler

Åse Aaberg Laursen: Morgensang i skolen. Et BA-projekt fra 2013

Stine Isaksen, *Salmesangen gennem frem århundrede – Menighedssangens
betydning under og efter reformationen.*

Reformationen 1517 -2017

Følgende brugbare lydfiler og undervisningslinks kan du finde på www.salmesvendborg.dk

Sjove sang øvelser

Gregoriansk sang

Jeg drømte mig en drøm i nat tekst

Jeg drømte mig en drøm i nat lyd

Korsvar

Trosbekendelsen

Matin Luther spiller for sin familie

Københavns drengekor, billede

Københavns drengekor, lyd

Alsang

Søg i Bibelen online

Søg i Salmebogen online

Årets salmer

I østen stiger solen op

Gud ske tak og lov

Morgenstund har Guld i mund

Solen begyndt at glæde